

INTERFERENȚE CULTURALE BOTOȘANENE—BİRLĂDENE

GH. CLAPA

Birladul, așezarea dintre dealurile ce poartă nostalgia morilor de vînt și micul șes veșnic inundat, respiră un anume romantism filtrat prin cultură și acumulat cu anii, ceva similar atmosferei de la Iași și Botoșani. Interesant este faptul că un tîrg așezat sub zodia efemerului, în loc să-și vadă doar problemele pur existențiale, a simțit nevoia să cînte poezia locurilor, să vibreze în fața frumosului, devenind cu timpul o vatră de cultură progresistă, generînd o mișcare culturală autentică și susținută. Oamenii de aici nu s-au mulțumit să ducă o viață patriarhală zgduită din cînd în cînd de inundații și colbăită de verile secetoase, ci, au fost mereu îndemnați să organizeze societăți culturale, biblioteci, coruri, redacții și să rîvnească chiar o „academie“¹.

Istoria dezvoltării culturale a Birladului ne oferă cu satisfacție posibilitatea de a constata că o serie de intelectuali de seamă botoșăneni și-au făcut parte sau integral studiile în școlile birlădene, unii dintre aceștia devenind fii adoptivi ai acestui oraș. Dintre academicieni, profesori și conferențieri universitari, foști profesori ai Liceului „Gheorghe Roșca Codreanu“ din Birlad, amintim pe Dimitrie Gh. Evolceanu și Constantin Fedeleș. Dimitrie Gh. Evolceanu, născut la 1 octombrie 1865, și-a făcut studiile primare și liceale în orașul său natal — Botoșani. După terminarea studiilor universitare în București, unde l-a avut profesor pe Al. Odobescu, este numit la 1 septembrie 1889 profesor de limba română și limba latină la liceul din Birlad, unde funcționează pînă la 1 septembrie 1890. Din anul 1891 nu a mai predat, fiind plecat la studii de specializare și la un tratament medical în Germania. Întors în țară, în 1894, este numit conferențiar universitar la catedra de filologie latină a Universității din București. Intrînd în cercul junimiștilor, la *Convorbiri literare*, începe să colaboreze strîns cu redactorii de bază ai revistei — T. Maiorescu, S. Mehedinți, M. Dragomirescu. Cunoscător al limbilor clasice și al literaturii germane, articolele sale critice, „dintre care unele nu

1 Societatea literară „Academia birlădeană“ a fost întemeiată la 15 mai 1915, Fondatori: George Tutoveanu, Tudor Pamfile și Toma Chiricuță. Vezi *Monografia municipiului Birlad*, Iași, 1974, p. 109.

sînt inferioare criticelor lui Titu Maiorescu², erau bine cotate de contemporani. Refuzînd să colaboreze la *Arhiva* lui Xenopol, care era și președintele Academiei, era șantajat cu intrarea la Academie³. La 22 martie 1902 este numit profesor agregat, iar la 9 iunie 1906 profesor universitar al aceleiași Universități. Deși a fost elev al școlii germane, a avut concepții socialiste⁴. Din lucrările sale menționăm: *Istoria literaturii latine*, vol I, 1899; *Carte completă de limba latină* partea I-III-a, 1900 (în colaborare cu birlădeanul C. Litzica): *Declinarea latină*, 1905.

Constantin Fedeleş devine licențiat în litere și filozofie al Universității din Iași în anul 1903. După 1906, cînd își ia examenul de capacitate în filozofie și limba germană, ocupă diferite catedre în învățămîntul secundar din Bîrlad — la Liceul Codreanu în 1906, de unde își ia concediu și foarte curînd se mută la Botoșani unde va profesa la Liceul „A. T. Laurian” — apoi la Liceul Național din Iași în 1910. Își dă doctoratul în filozofie la München în 1911. Anul 1928 îi aduce titlul de profesor titular la catedra de Istoria filozofiei și pedagogiei a Universității din Iași⁵.

Dintre foștii elevi ai Liceului Codreanu din Bîrlad, desprindem pe Gheorghe Ivănescu care avea să devină prof. dr. doc. Printre cele 130 de lucrări se numără și *Problemele limbii lui Mihail Eminescu*, (1964)⁶. Menționăm printre profesorii și conferențiarii universitari foști elevi la Bîrlad pe Ioan I. Plăciñeanu și Constantin Litzica. Născut la Dorohoi la 2 februarie 1893, Ioan I. Plăciñeanu⁷, avea să se mute mai tîrziu la Bîrlad unde a urmat primele 7 clase, continuîndu-și apoi studiile la Iași unde va absolvi, luîndu-și licența în matematică. După susținerea examenului de capacitate revine la Bîrlad în 1920 unde va preda la Liceul Codreanu. În 1921 pleacă în Germania pentru specializare, audiînd cursurile lui Max Plank și ale lui Albert Einstein, pregătindu-și teza de doctorat în fizică și matematică, în 1926, cu W. Heisenberg la Göttingen. Reîntors în țară va deveni profesor titular (1937) al Universității din Iași. A fost membru activ al Societăților române de fizică și matematică. Dintre lucrările mai importante amintim: *Teoria erorilor de măsurare*; *Metoda celor mai mici pătrate* (1957), *Tratat de Mecanică vectorială și analitică* (1958). *Teoria cuantelor* a rămas în manuscris datorită morții sale.

La 21 mai 1875, s-a născut la Bîrlad Constantin Litzica. După absolvirea liceului din localitate (1891), urmează Facultatea de litere din București, fiind trimis — cu o bursă dată de minister pe timp de 4 ani, la München, apoi la Paris pentru a studia filologia greacă și bizantină. La München își susține teza de doctorat cu un subiect din istoria româ-

2 I. E. Torouțiu: *Studii și documente literare*, vol. IX, Buc., 1939, p. XXX.

3 Ibidem, vol. VIII, Buc., 1939, p. 22.

4 Ibidem, vol. IX, p. 104.

5 Traian Nicola, *Liceul „Gheorghe Roșca Codreanu” din Bîrlad. Monografie*, Iași, 1971, p. 154.

6 Ibidem, p. 169-171.

7 Ibidem, p. 203-204.

nilor din secolul al XIV-lea, solicitînd material bibliografic lui Nicolae Iorga. Revenind în țară va deveni conferențiar la catedra de Filologie bizantină de pe lângă Facultatea de litere a Universității din București⁸. În colaborare cu botoșăneanul Dimitrie Evolceanu publică în anul 1900 *Carte completă de limbă latină*. În primul război mondial, se înscrie benevol ca elev la Școala militară de infanterie din Botoșani, deși era bolnav și în vîrstă de 43 de ani, manifestîndu-și în acest fel înaltul său patriotism⁹.

După ce a devenit licențiat al Facultății de litere a Universității din Iași în 1885, Dumitru Mironescu este numit profesor de limba latină la cursul inferior al Liceului „A. T. Laurean” din Botoșani. În 1886 vine la Birlad, unde va ocupa catedra de Limba latină apoi devine director în două rînduri 1895-1899 și 1901-1903. Vasile Pârvan își aducea aminte cu venerație de profesorul său Dumitru Mironescu¹⁰.

Frunzache A. Chiriac, după ce urmează cursurile Liceului din Birlad, se înscrie la Facultatea de Litere și filozofie a Universității din București, unde a avut ca profesori pe Dimitrie Evolceanu de limba latină și Gr. Tocilescu de istoria antică și antichități. În 1914 este numit profesor titular la Liceul „Bașotă” din Pomirla¹¹.

Născut la 16 ianuarie 1889 în Hîrlăul județului Botoșani, Ioan Ursoiu, după absolvirea Facultății de geografie din București, ocupă catedra de geografie a Liceului Codreanu pînă în anul 1951 cînd se pensionează. A fost director la acest liceu în 1927, apoi director al Școlii Naționale de băieți din localitate între 1934-1938. A donat Liceului „Gh. Roșca Codreanu” întreaga sa bibliotecă¹².

Spiru Haret publică în paginile revistei pedagogice birlădene „George Lazăr” un *Proiect de regulament pentru constituțiunea localelor de școli primare urbane și rurale și pentru mobilierul școlar*, în scopul de a „provoca atențiunea celor care se interesează de ale școlii, pentru a i se aduce îndreptările necesare”¹³.

Descendent al vechii familii de dregători moldoveni, Scarlat Várnab din Hilișău-Dorohoi, după doi ani de la detronarea lui Cuza, va dispărea din arena vieții sociale a țării, murind în împrejurimi suspecte în Birlad, unde era deputat. În dimineața zilei de 31 ianuarie 1868, a fost găsit mort în camera sa de la hotel, după ce participase cu o zi înainte la o întrunire politică în această localitate. Peste ani chipul său nici nu se mai știa cum arăta. Nu i s-a păstrat nici mormîntul, cu toate că la moartea sa o mulțime de oameni l-au condus pe ultimul său drum în Cimitirul „Sf. Voievozi” din Birlad unde a fost „...așezat în bolta zidită din piatră

8 I. E. Torouțiu, op. cit., vol. VIII, Buc., p. 326.

9 Ibidem, p. 424-425.

10 Traian Nicola, op. cit., p. 292-293.

11 Ibidem, p. 302-303.

12 Ibidem, p. 310-311.

13 Oltea Rășcanu, *O pagină din publicistica românească — revista Gheorghe Lazăr*, comunicare ținută la 1 noiembrie 1979 la Vaslui, în cadrul celei de-a IV-a sesiuni „Acta Moldaviae Meridionalis”.

și cărămidă”¹⁴. Un ultim așezământ de interes public care își leagă existența de numele lui Scarlat Vărnov, este Spitalul din Birlad, construit la îndemnul său și, în mare parte, cu banii adunați de el însuși prin subscripție publică, pe vremea campaniilor electorale pe care și le organizase aici în anii 1867-1868¹⁵.

Eroul național Grigore Ignat s-a născut la 2 august 1889 în Birlad. După ce a urmat cursurile liceului din localitate intră în 1908 la Școala militară de ofițeri de infanterie din București fiind repartizat la Regimentul 12 Cantemir din Birlad. În octombrie 1913 este avansat la gradul de locotenent și trimis la Regimentul 77 infanterie Botoșani. Participă activ la luptele din Dobrogea și Muntenia — la 1 noiembrie 1916 este avansat la gradul de căpitan — în urma cărora unitatea lui militară se retrage în Moldova, la Flămânzi, pentru reorganizare. Este trimis la Școala model pentru mitraliere din Botoșani unde mai târziu va deveni directorul Școlii de completare a cunoștințelor elevilor plutonieri¹⁶.

În anul 1870, la 27 septembrie, s-a înființat la Birlad Societatea *Unirea* care a avut ca scop instalarea unei tipografii și scoaterea unui ziar „Semănătorul” sub conducerea lui Ioan Popescu, având drept colaboratori pe Ștefan Neagoe, I. C. Codrescu, Panaite Chenciu, iar mai târziu va publica și tânărul Nicolae Iorga¹⁷. Al doilea ziar birlădean „Paloda”, a văzut lumina tiparului în 1881, fiind fondat de Ștefan Neagoe, va fi apoi condus de Th. Riga pînă în 1895, de la această dată conducerea a luat-o G. G. Ionescu, poetul George Tutoveanu de mai târziu. Printre colaboratorii de seamă cum ar fi Titu Maiorescu, Delavrancea, Mihail Dragomirescu, Elena Văcărescu și Alexandru Vlahuță se numără și N. Iorga¹⁸. Iată ce scrie N. Iorga în „Semănătorul” în legătură cu apariția unei alte reviste birlădene la 20 ianuarie 1904: „La Birlad ca o anexă la gazeta politică, „Paloda”, a început să apară o foaie literară: „Paloda Literară” pe care o conduce poetul D. Nanu, care a dat frumoase bucăți, mai ales „Convorbirilor literare”. Declarațiile D-lui Nanu sînt bine scrise și adevărat însuflețite de intenții bune. E vorba adică de a se încerca la Birlad o mișcare literară de provincie, care ar folosi mișcării literare generale a neamului nostru”¹⁹. Directorul revistei Dimitrie Nanu, a reușit să atragă colaboratori de prim rang ai culturii românești Nicolae Iorga, Titu Maiorescu, Barbu Șt. Delavrancea ș.a. Se poate crede ideea că atmosfera generală a sămănătorismului a favorizat atmosfera generală a localismului creator. Încă de la apariție „Paloda literară” împreună cu altă revistă apărută la Birlad tot în 1904 și anume „Făt Frumos” a susținut entuziasmul scriitorilor locali. „Astăzi — scria N.

14 Veniamin Pocitan Birlădeanu în studiul *Scarlat Vărnov* publicat în revista „Biserica Ortodoxă Română”, Buc., seria III, anul XLIX, nr. 2-3-4, februarie, martie, aprilie 1931, p. 304.

15 Ibidem, p. 292-304.

16 Traian Nicola, op. cit., p. 264.

17 Ibidem, *Colaboratori ai presei birlădene*, în „Școala birlădeană” 1974, Iași, p. 61.

18 Al. Arbore, *Blazoanele de noblețe ale Birladului* în „Școala birlădeană”, noiembrie 1974, Iași, p. 22.

19 „Sămănătorul” din 1 februarie 1904.

Iorga în paginile revistei „Făt-Frumos“ — sînt trei reviste tinere care înfățișează curentul cel nou în literatura și cugetarea românească : Făt-Frumos din Birlad stă la mijloc între Sămănătorul bucureștean și Luceafărul din Budapesta. Aproape orice se cuprinde într-una din aceste reviste ar putea să-și afle locul și-n celelalte două. Cele trei reviste stăpînesc, fără îndoială, cercul din ce în ce mai restrîns al cititorilor români“²⁰. Prin orientare și realizări revista birlădeană, fondată din entuziasmul lui Emil Girleanu, George Tutoveanu, Dimitrie Nanu, Corneliu Moldovanu, Ion Adam și At. Mîndru a stîrnit interesul marelui istoric. Tot N. Iorga ideologul sămănătorismului avea să afirme : „Ni trebuie o cultură reală și o cultură locală, modernă prin îndrăzneala înnoirii, prin carcterul radical pe care l-ar avea aclimatizarea învățăturilor aduse de aiurea... Trebuie operă de cultură națională prin literatură“²¹. Iată de ce oamenii de cultură birlădeni s-au legat sufletește de o personalitate marcantă ca aceea a lui Nicolae Iorga, cu scopul de a se afirma nu numai activitatea grupului de la „Făt-Frumos“, ci, și urbea lor. Așa se explică de ce birlădenii au măgulit nu de puține ori orgoliul lui N. Iorga. Revista mai sus citată a avut colaboratori de prestigiu ca N. Iorga, E. Girleanu, D. Anghel, N. Dunăreanu, N. Gane, etc.

După anul 1900 se înființează la Birlad societatea „Avîntul“ cu orientare cultural-literară dar și cu un caracter politic, avînd legături și cu alte centre cum ar fi : Iași, Botoșani, Galați, Vaslui, Brăila etc. Cu ocazia răscoalei din 1907 membrii asociației au fost puși în urmărire printr-un ordin special al ministrului de interne datorită activității „periculoase“. Corespondențele primite de N. Iorga, în zilele răscoalei și după aceea, dezaprobă actele brutale săvîrșite pentru reprimarea mișcărilor țărănești. Unele dintre scrisorile primite de N. Iorga, cuprind relatări ample asupra sălbăticiilor comise de armată. De exemplu un student în teologie îi comunica istoricului că în satul Costești din județul Tutova, timp de o săptămînă „s-a petrecut schinguiiri sălbatice, bătăi și vaiete nemaiauzite, încît lătrau și cîinii în sat și lumea țipa și plîngea“²². Printre intelectualii scriitori birlădeni care au luptat pentru alinarea suferințelor țaranilor, s-a aflat la loc de frunte și cinstire poeta Elena Farago²³, cea care în anul 1907 împărțea, la sfatul lui N. Iorga, ajutoare umiliților și ofensaților de nedreptatea socială a vremii.

La 15 noiembrie 1906, Tutoveanu va iniția apariția la Birlad a bibliotecii publice, iar în luna decembrie a aceluiași an lansează un apel către populația orașului pentru a sprijini această acțiune. Înființată la început doar cu 300 volume din donații, printre donatori numărîndu-se și N. Iorga, Spiru Haret, I. Al. Brătescu-Voinești — biblioteca va funcționa

20 N. Iorga, *Curentul Nou* în revista „Făt-Frumos“ anul I, nr. 15, din 15 noiembrie 1915.

21 Ibidem, *Educația națională și literatura militantă* în revista „Floarea darurilor“, vol. II, nr. 31, din 28 oct. 1907, p. 482.

22 Biblioteca Academiei RSR, *Corespondența N. Iorga*, vol. 66, f. 5.

23 Mihai Luca, *Opera practică a Elenei Farago*, în „Școala birlădeană“ decembrie 1972, Iași, p. 121.

mai întâi în casele poetului Tutoveanu. Abia în 1912 se va muta în actualul local propriu.

Un alt animator cultural birlădean a fost Tudor Pamfilie care în anul 1903 avea să-i cunoască pe M. Sadoveanu, N. Iorga și I. Bianu, care au știut să-l atragă și să-l modeleze în problemele stilului în ale scrișului, și în determinarea unei concepții bine constituite în legătură cu faptele observate. Împreună cu Mihai Lupescu, înființează revista *Ion Creangă* care apare la 1 august 1908. Moartea lui T. Pamfilie a afectat și pe N. Iorga care afirma : „Moartea lui așa de tânăr a fost o pierdere de neînlocuit ; rareori am avut un suflet așa de îndrăgostit de muncă și de ajutorare a lu“²⁴. La Dorohoi, Dumitru Furtună face să apară în 1913, în amintirea folcloristului, revista ce-i va purta numele *Tudor Pamfilie, revistă* salutată de I. Bianu și M. Sadoveanu. Revista *Ion Creangă*, s-a bucurat de sprijinul unor colaboratori activi printre ei aflându-se și D. Furtună din Dorohoi. Concepția școlii birlădene despre folclor este concepția pe care o găsim la Eminescu și anume aceea că : „...un popor nu-și poate câștiga dreptul decât dacă poate contribui cu ceva la cultura universală, dându-i nota specifică a geniului său“²⁵.

Cronica Moldovei cît timp a apărut — martie 1915—martie 1916 —, la Birlad și-a făcut un titlu de onoare din răspîndirea poeziei lui B. Fundoianu și Demostene Botez. B. Fundoianu — pseudonimul lui Benjamin Wechsler — poet și eseist își ia numele de la moșia Fundoia din fostul județ Dorohoi, unde bunicul dinspre tată fusese arendaș. Publică în revista birlădeană două poezii și o spirituală *Cronică ieșeană*. Este considerat unul din „primii promotori ai poeziei pure“²⁶, după primul război mondial a colaborat la revistele de avangardă *Contemporanul*, *Unu* (apărută la Dorohoi între anii 1928-1931) și *Integral*. Colaborarea la *Cronica Moldovei* coincide cu perioada debutului său poetic, unde publică *Augur de toamnă*²⁷ și *Înserarea*²⁸.

Colaborarea lui Demostene Botez la *Cronica Moldovei* redusă doar la o singură poezie, pastelul intitulat *Parfum*²⁹, poartă amprenta simbolistă, ca și poeziile semnate de B. Fundoianu. Criticul G. Călinescu, îl apropie pe D. Botez de flamandul Rodenbach. În planul culturii naționale, *Cronica Moldovei* se leagă de activitatea unor scriitori intrați definitiv în istoria literaturii noastre. G. Bacovia, G. Topîrceanu, M. Săulescu, D. Botez, B. Fundoianu, au lăsat fiecare cîte ceva din frămîntările începuturilor creatoare, în paginile revistei birlădene.

La 1 mai 1915 scriitorii birlădeni G. Tutoveanu, T. Pamfilie și T. Chiricuță se organizează în cenaclul „Academiei birlădene“³⁰, cu ședințe intime și publice păstrătoare a unui cult pentru literatură. La „Academia

25 „Viața românească“, nr. 3 din 1966, p. 37.

26 G. Călinescu, *Istoria literaturii române...*, Buc., 1941, p. 780.

27 „Cronica Moldovei“, Birlad, 1915, nr. 8-9, p. 178.

28 Ibidem, 1916, nr. 10-11-12, p. 205.

29 Ibidem, 1915, nr. 6, p. 120.

30 G. G. Ursu, *De la „Academia birlădeană“ la Cenaclul literar „Alexandru Vlașuță“* în „Coordonate birlădene (Culegere literară) iulie 1972, Birlad, p. 24-25.

birlădeană“ era o mare receptivitate față de curente moderne însă se analizau și versuri ale lui Ion Pilat, ca poet modern al solidarității cu trecutul. Marele actor George Vraca, venit la Birlad pentru un recital unic în cariera lui, a prezentat versuri de Mihai Eminescu al cărui duh plutește și astăzi peste întreaga simțire românească.

În articolul *Primul cuvînt* apărut în întiiul număr al *Revistei Moldovei* la Botoșani în 1921 se arăta : „Orice om de muncă, de oriunde, poate să scrie în revista noastră ; e bine venit. Cu cit însă vor fi mai mulți moldoveni care să se grupeze în jurul ei, vorbind cu stăruință și iubire despre ale noastre cu atît revista va fi mai mult *Revista Moldovei* : prin cuprinsul și firea însăși a lucrurilor, nu prin o voită tendință de regionalism și separațiune“³¹. Revista botoșăneană a apărut lunar de la 1 mai 1921 pînă în iunie—iulie 1927 sub îngrijirea unui comitet de conducere cu concursul material al lui Cristian Ciomac iar administrația aparținînd lui N. V. Adam. Dintre colaboratorii revistei amintim pe birlădenii G. Tutoveanu, V. Voiculescu (*Răsărit pe cîmpie*)³², Victor Ion Popa și G. Palady. Despre un alt poet birlădean G.G. Ursu, criticul literar perpersicius arăta : „...este în același timp, și un prea delicat poet, ale cărui versuri, cunoscute numai din felurite periodice și îndeosebi din revista *Cuget clar* a lui Nicolae Iorga ar trebui adunate într-un volum“³³.

Publiciștii botoșăneni au apărut deseori în paginile periodicilor birlădene. De pildă, C. Gane publică în revista *Graiul nostru* ; Spiru Haret în *Freamătul* ; N. Iorga pe lîngă revistele citate mai sus apare în *Miron Costin și Răzeșul* ; lui Mihai Eminescu i se publică postum poezii în revista *Înainte* ; B. Fundoianu și Demostene Botez în *Cronica Moldovei* ; Ion Crînguleanu în *Școala Birlădeană, Coordonate birlădene și Inscipții* ; Gheorghe Plăcișteanu în *Insemnări medicale și Pagini medicale etc.* Ziarul „*Brazda nouă*“ apărută la Birlad în 1922 menționa la 1 decembrie un articol semnat de N. Iorga, intitulat *Amintiri birlădene*, iar articolul *O zi de sărbătoare*³⁴ semnat sub pseudonimul „Brazda nouă“ se referea la vizita aceluiași Iorga la Birlad pe care a efectuat-o pe data de 11 noiembrie 1922. Nicolae Iorga a încurajat întotdeauna tinerele talente birlădene. Iată ce scria Emil Girleanu de la Birlad la 5 octombrie 1906, lui Nicolae Iorga : „Mîndru vine la București ca să-și croiască și dînsul o carieră, ori care ar fi numai cinstită să fie. E modest, deprins cu greutatea vieții și știe a răbda și nădăjdui. Nu știu dacă e prea îndrăzneț, din parte-mi să vă rog să-i dați un ajutor, o recomandatie pentru cineva care ar putea să-i găsească un loc măcar cu 100 lei lunar, să poată trăi“³⁵.

31 „Revista Moldovei“ în *Presa literară românească. Articole-program de ziare și reviste (1789-1948)*, Ed. pentru literatură, vol. II (1901—1948). Studii și documente, ediția 1968, p. 357.

32 „Revista Moldovei“, anul I, nr. 6 din oct. 1921, Botoșani.

33 Perpersicius, *Un text inedit. Poezia lui G. G. Ursu*, în „Școala birlădeană“ noiembrie 1974, Iași, p. 147.

34 „Brazda nouă“, anul II, nr. 8, Birlad, 1 decembrie 1922, foaia partidului naționalist-democrat din județul Tutova.

35 I. E. Torouțiu, Op. cit., vol. VII, Buc., 1936, p. 397.

Despre Ion Pop Florentin fost profesor de filozofie la Liceul Codreanu din Birlad și apoi profesor la Universitatea ieșeană, N. Iorga, care a fost elevul acestuia avea să scrie: „Un om neobișnuit, dintr-o rasă tare ca stînca, fie și dintr-un delicat trup, disciplinat pentru adînci bătrîneți. Un amestec de raționalism pedant și un visător mistic cu oarecare aplecări către bizazării copilărești...”³⁶.

La înmormîntarea lui Alexandru Vlahuță, dintre mulții prieteni pe care i-a avut, a vorbit N. Iorga, care la panegeric, spunea printre altele: „...Te vād despărțit de vremea ta, pe rînd despuiat de prietenia celor dragi ție, te vād izolat în mijlocul unei lumi pretențioase, pline de zgomote bizare, care, în delicatetea ta superioară, te sperie, făcînd ca tot mai mult să cauți un colț de țară blîndă și bună unde să te întovărășești cu natura care n-are pretenții și rămîne tot aceeași...”³⁷. Suflet mare și nobil, a vibrat permanent de un adînc patriotism. Supremul avînt al inspirației și al puterii sale creatoare a „coborît pe vecie în pagini care nu pot muri”³⁸. Alexandru Vlahuță a debutat ca poet eminescian publicînd în 1892, la București, *Curentul Eminescu*.

Gheorghe C. Ursu³⁹ născut la Birlad, în *Limbă și literatură*, a publicat, *Eminescu: adversități și amiciții contemporane*, 1962 și *Un capitol eminescian de istorie literară: Veronica Micle*, 1965; Constantin I. Botez a fost profesor la Birlad a scos ediția critică a „*Poeziilor*” lui *Eminescu*; Criticul Nicolae Petrașcu⁴⁰ — fost elev al Liceului Codreanu din Birlad — a realizat studiile *Primele poezii ale lui Eminescu* în 1889 și *Mihai Eminescu* în 1892. De asemenea un alt profesor al liceului din Birlad și anume I. M. Rașcu⁴¹ a scris *Eminescu și catolicismul București*, 1933 și *Eminescu și Alecsandri*, București 1936. În domeniul artelor sculptorului Ioan D. Dimitriu-Birlad⁴² a donat în 1957 Muzeului „V. Pârvan” din Birlad numeroase lucrări printre care George Enescu, Mihai Eminescu, Al. Vlahuță etc. Un alt sculptor, Marcel Guguianu⁴³, a realizat monumentul în marmoră a lui Șt. Luchian care este expus în parcul municipal din Botoșani și bustul acestuia din Ștefănești. Pentru Birlad a expus în parcul din fața Teatrului „V. I. Popa”, bustul lui Eminescu. În bătrînul parc al orașului Birlad, întîlnim inspiratul monument al marelui botoșănean George Enescu.

Dintre muzicieni amintim pe Dumitru T. Popovici — Bayreuth⁴⁴ care a urmat cursurile liceului din Birlad. A fost un participant activ al Festivalului Wagner de la Bayreuth, unde în 1890, în urma uriașului suc-

36 N. Iorga, *Oameni care au fost*, vol. II, Ed. pt. literatură, 1967, b.p.t., p. 302.

37 Ibidem, p. 153.

38 Ibidem,

39 Traian Nicola, Op. cit., p. 242-243.

40 Ibidem, p. 237-238.

41 Ibidem, p. 240.

42 Ibidem, p. 251-252.

43 C. Constantin, *Marcel Guguianu în Școala birlădeană* noiembrie, 1974, Iași, p. 181-182.

44 C. Sbircea, *D. Popovici-Bayreuth*, Edit. muzicală, 1965, p. 218.

ces, cu asentimentul Cosinei Wagner, iscălește D. Popovici-Baireuth în loc de D. Popovici-Bîrlădeanul. Împrietenit cu George Enescu, a luptat alături de el pentru înființarea Operei române. Un alt muzician bîrlădean la origine, Emil D. Bîclea, a inițiat și conduce cvintetul de suflători George Enescu, obținînd la Paris în 1957 Marele premiu al discului, pentru Dixtorul și Simfonia de cameră a lui George Enescu.

La Bîrlad, în anul 1898 a apărut o societate muzicală numită Societatea filarmonică „Armonia“, la început numai cu orchestra, apoi și cu un cor. În 1906 profesorul Eugeniu Bulbuc⁴⁶ a participat la Expoziția din Parcul Carol din București, unde corul dirijat de el a primit Medalia de aur, diploma de onoare și Placheta de colaborator. Sufler larg și darnic, deschide casa tuturor oamenilor de artă și cultură, mai ales de mai ales în vremurile grele ale primului război mondial. Pe la el a trecut de multe ori George Enescu cu care se împrietenise. Eufrosina Bulbuc soția sa, a adunat într-un album autografele multor oameni de seamă printre care și a lui G. Enescu și N. Iorga, care au fost transcrise cu acul pe o față de masă pe care și-au rezemat gîndurile, în scurgerea anilor și botoșănenii amintiți mai sus. Formația orchestrală constituită în 1898 s-a pierdut prin vreme, dar în 1945, un grup de entuziaști bîrlădeni alcătuiesc o nouă orchestră care va marca timp de un deceniu o activitate meritorie⁴⁷. În repertoriul formației lucrările lui George Enescu erau la loc de cinste. Orchestra a prezentat în timpul celor 10 ani de existență peste 300 de concerte publice atît în sălile orașului Bîrlad precum și în turnee organizate în orașe ca : Iași, Botoșani, Focșani, Galați, Tecuci, Vaslui și Huși unde a reputat deosebite succese.

Între orașele Moldovei, Botoșaniul și Bîrladul au cunoscut o mișcare culturală mai elevată. Publicațiile apărute în cele două orașe au avut în majoritatea cazurilor un caracter politic, unele apărînd ocazional, dar o bună parte și-au propus și au avut un conținut literar, artistic, științific, (proză, poezie, folclor, istorie, artă, medicină, justiție, pumor). Ele au constituit un prețios adaos la tezaurul culturii românești, în general, și moldovenești în special, fiind consemnate și constituind dese referințe, în marile lucrări tipărite privind istoriografia literară și științifică românească, curente, ei, monografiile ale scriitorilor și a unor personalități marcante a vieții științifice românești, bibliografii, etc.

Atît Botoșaniul cît și Bîrladul sînt orașe în care viața culturală a cunoscut perioade intense, unele de interes mult mai larg decît limitele Moldovei promovîndu-se prin școli și intelectuali conferințe și mai ales prin presă orientările progresiste în diferite domenii ale activității spirituale, cel mai adeseori reușind să țină pasul cu importante evenimente ale țării.

45 Traian Nicola, Op. cit., p. 249-250.

46 Al. Arbore, Op. cit., p. 20-24.

47 Ioan Selbinschi, *Amintri...* în „Școala bîrlădeană“, noiembrie 1974, Iași, p. 139-142.

INTERFÉRENCES CULTURALLES ENTRE LES VILLES
BOTOȘANI—BÎRLAD

Résumé

À la fin du XIX-ième siècle et au début du XX-ième siècle, il y avait des préoccupations diverses, pour la plupart groupées autour de diverses revues qui paraissaient à Botoșani et Bîrlad, certaines d'entre elles ayant un caractère limité, de spécialité, qui étaient publiées par des médecins, des juristes etc. D'autres revues, la plupart d'ailleurs, avaient des préoccupations de culture générale.

La ville de Botoșani tout aussi que la ville de Bîrlad sont des villes où la vie culurelle a connu un grand essor, an promouvant par leurs hommes de culture et de spiritualité différentes, un mouvement culturel progressiste, qui a constitué une précieuse contribution au trésor de la culture roumaine et universelle.